

HODNOCENÍ VÝSLEDKŮ VETERINÁRNÍHO DOZORU NA FARMÁŘSKÝCH TRZÍCH V PRAZE V OBDOBÍ LET 2017–2022

EVALUATION OF RESULTS OF VETERINARY SUPERVISION AT THE FARMERS MARKETS IN PRAGUE FROM 2017 TO 2022

Kamila Novotná Kružíková¹ – Veronika Žídková²

¹Ústav ochrany a welfare zvířat a veřejného veterinárního lékařství, Fakulta veterinární hygieny
a ekologie, VETUNI, Palackého třída 1946/1, 612 42 Brno

²Městská veterinární správa Státní veterinární správy v Praze, Na Kozačce 870/3, 120 00 Vinohrady

<https://doi.org/10.11118/978-80-7701-048-1-0201>

ABSTRAKT

Prodej potravin na farmářských trzích se řídí platnými právními předpisy. Příspěvek se zaměřuje na počty kontrol provedených Městskou veterinární správou Státní veterinární správy, jež dozoruje také prodej potravin živočišného původu na farmářských trzích konané v hlavním městě Praze. Za období let 2017–2022 bylo provedeno celkem 372 kontrol, z čehož bylo v průměru u 27 % kontrol za rok zjištěno nějaké porušení právních předpisů (závada); v jednotlivých letech se závadovost kontrol pohybovala od 18 do 40 %, což je vyšší než závadovost u hygienického dozoru ve výrobě a při uvádění živočišných produktů na trh, kde je průměrná roční závadovost v rozmezí 5–10 %. Nejvíce závad bylo v oblasti nedostatečné sledovatelnosti, nedodržení chladírenského řetězce a nezajištění potravin před kontaminací z vnějšího prostředí. Nejméně závad vykazovala vejce a med, naproti tomu nejvíce porušení bylo zjištěno u masných výrobků a mléčných výrobků. Nebyl zjištěn ani klesající ani stoupající trend závad na farmářských trzích v Praze.

Klíčová slova: kontrola, závada (porušení legislativy), zdravotní nezávadnost, označování

ABSTRACT

The sale of food at farmers' markets is governed by applicable legislation. The paper focuses on the number of inspections carried out by the Municipal Veterinary Administration in Prague of the State Veterinary Administration, which also supervises the sale of food of animal origin at farmers' markets held in the capital city of Prague. In the period 2017–2022, a total of 372 inspections were carried out, of which an average of 27% of inspections per year found some kind of violation of legislation (defect); in individual years, the defect rate of inspections ranged from 18 to 40%, which is higher than the defect rate of hygienic supervision in production and during sale of food of animal origin, where the average annual defect rate is in the range of 5–10%. Most of the defects were in the area of insufficient traceability, non-compliance with the cold chain and failure to secure food from contamination from the external environment. The fewest defects were reported by eggs and honey, while the highest number of infringements was found, meat products and dairy products. Neither a decreasing nor an upward trend in defects at farmers' markets in Prague was found.

Keywords: inspection, defect (violation of legislation), health safety, labelling

ÚVOD

Farmářské trhy jsou místem, kde se lidé setkávají při prodeji a koupi potravin. Podle veřejného mínění se jedná o prostor, který spotřebitelé vnímají jako místo nákupu kvalitních a zdravých potravin pocházejících od lokálních producentů. V hlavním městě Praha se farmářské trhy těší velké oblibě, což je dáno jednak zvýšeným zájmem o zdravý životní styl, ekologii a udržitelnost. Obyvatelé větších měst většinou nemají k dispozici vlastní pozemek, takže hledají možné alternativy koupě kvalitních a zdravých základních surovin.

Požadavky pro prodej potravin živočišného původu na farmářských trzích jsou stanoveny právními předpisy evropské i národní legislativy. Platné právní předpisy dávají provozovateli prodejního stánku za povinnost uvádět na trh pouze bezpečnou potravinu s doložitelným původem, vyrobenou za dodržení hygienických podmínek a postupů založených na základě rizika. Provozovatel prodejního stánku by měl prodávané potraviny a produkty označit tak, aby byl spotřebiteli umožněn informovaný výběr potraviny. Dozor nad dodržováním legislativy při prodeji potravin živočišného původu na tržnicích a tržistištích provádí podle zákona č. 110/1997 Sb. o potravinách a tabákových výrobcích a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů (zákon o potravinách) Státní veterinární správa. Prodej živočišných produktů v tržnicích a na tržistištích upravuje § 27a zákona č. 166/1999 Sb. o veterinární péči a o změně některých souvisejících zákonů (veterinární zákon) a prováděcí vyhláška č. 289/2007 Sb. o veterinárních a hygienických požadavcích na živočišné produkty, které nejsou upraveny přímo použitelnými předpisy Evropské Unie. Cílem práce bylo zhodnotit počty kontrol se závadami, určit charakter závad a zjistit zda ve sledovaných letech počet kontrol se závadami klesá nebo stoupá.

MATERIÁL A METODIKA

K hodnocení kontrol na farmářských trzích v městě Praha byla použita data z datového skladu Státní veterinární správy, a které jsou součástí atestační práce MVDr. Veroniky Žídkové (Žídková, 2024). Na základě provedených kontrol byly hodnoceny počty a charakter závad zjištěných během úředních kontrol Městské veterinární správy (MěVS) na farmářských trzích od roku 2017 do roku 2022. Jsou zde hodnoceny pouze kontroly na farmářských trzích, klasický hygienický dozor zde není hodnocen. Byly posuzovány kontroly se závadami, tedy ty kontroly, u nichž byla zjištěna nějaká závada nebo porušení povinností provozovatele potravinářského podniku z pohledu platných právních předpisů. Závady byly rozděleny do pěti skupin podle charakteru závad, kdy bylo za závadu považováno uchovávání potravin při nevyhovujících teplotách (sk. 1), nedostatečně vybavený stánek a kontaminace potravin (sk. 2), nedostatečně doložená sledovatelnost potravin (sk. 3), nevyhovující označování (sk. 4) a ostatní závady výše nezařazené (sk.5).

Pro zjištění trendů zjištěných závad byl použit Spearmanův korelační koeficient ve statistickém programu Unistat for Excel 6.5.

VÝSLEDKY A DISKUSE

Počty kontrol a počty kontrol se zjištěnou závadou provedených MěVS za období let 2017–2022 jsou uvedeny v tabulce č. 1. Počty závadových kontrol se pohybují ročně od 18 do 40 %. Průměrný počet kontrol se závadou za sledované období je 27 % kontrol za rok v rámci dozoru na farmářských trzích. Naproti tomu hygienické kontroly vykazují průměrně závadovost 5–10 %, což je ve srovnání se závadovostí na farmářských trzích menší (Žídková, 2024). Tedy rizikovost farmářských trhů je vyšší. Ve sledovaném období nebyl zjištěn ani klesající ani stoupající trend ($p>0,05$) v počtu zjištěných závad.

Tabulka 1: Počty kontrol provedených MěVS v Praze a počty kontrol se závadou a jejich procentuální zastoupení v jednotlivých letech

	počet kontrol	počet kontrol se závadou	% kontrol se závadou
2017	49	15	30
2018	70	17	24
2019	57	17	29
2020	77	14	18
2021	59	13	22
2022	60	24	40
celkem 2017–2022	372	100	27

Počty závadových kontrol podle charakteru závad rozdělených do skupin 1–5 a jejich procentuální vyjádření jsou uvedeny v tab. č. 2. Součet procentuálního rozložení závad netvoří dohromady 100 %, důvodem je zjištění více závad během jedné kontroly. Zřídka se stává, že zjištěný nedostatek u daného provozovatele je jediný, naopak častější je nalezení více nedostatků u jednoho provozovatele stánku. V letech 2019–2022 bylo nejvíce závad zjištěno v oblasti sledovatelnosti potravin vyplývající z nařízení č. 178/2002 o bezpečnosti potravin. Toto bude zřejmě způsobeno vyšší fluktuací prodejců na pražských trzích, neboť v Praze mohou uvádět na trh prodejci z celého území Čech (kraj Praha, středočeský kraj a všechny sousední kraje). Není tedy možné provést opakované kontroly všech prodejců a upozornit je opakovaně na legislativní požadavky na prodej na farmářských trzích. Dalším faktem je vysoký počet překupníků a se skutečným výrobcem se setkávají inspektoři jen zřídka. V roce 2018 bylo nejvíce závad v oblasti nevybavených stánků a kontaminace potravin z vnějšího prostředí. Na trzích v Praze není dostatečně zajištěna ochrana živočišných produktů před kontaminací před vlivem vnějšího prostředí a vnikem škůdců (především létavého hmyzu) ze strany provozovatele trhů. Provozovatel prodejního stánku musí zabezpečit ochranu před kontaminací prodáváných potravin sám. V roce 2017 inspektoři řešili nejčastěji nevyhovující teploty. Zde je důvodem v teplých měsících nedostatečný výkon chladících zařízení nebo netěsnost chladících boxů, kdy se skladovací teplota zvyšuje i s dopadem slunečních prostředků na sklo chladicí vitríny. Spotřebitel předpokládá vyhovující teploty skladování během nabízení na farmářském trhu a dodržet v celém dodavatelském řetězci by je měli všichni ti, co uvádí potraviny na trh. Po nákupu se spotřebitelé v domácnosti řídí datem použitelnosti uvedeným na etiketě. Následně může být spotřebitel nepříjemně překvapen, že je potravina nepoživatelná před uplynutím stanovené doby použitelnosti. Necidová et al (2024) zjistili, že celkový počet mikroorganismů vzorků

drůbežího masa se v důsledku porušení chlazení zvyšuje s vyšší teplotou a delší dobou expozice této vyšší teplotě v balení s modifikovanou atmosférou.

Tabulka 2: Závadové kontroly podle charakteru závad (skupiny závad 1–5)

	sk. 1		sk. 2		sk. 3		sk. 4		sk. 5	
	počet	%	počet	podíl	počet	podíl	počet	podíl	počet	podíl
2017	9	60	6	40	6	40	5	33	8	53
2018	7	41	10	59	5	29	7	41	8	47
2019	9	53	12	71	10	59	9	53	3	18
2020	5	36	7	50	10	71	8	57	5	36
2021	1	8	8	62	8	62	8	62	2	15
2022	11	46	7	29	20	83	14	58	9	38

1–nevyhovující teploty; 2–nevybavený stánek a kontaminace potravin; 3–sledovatelnost potravin; 4–nevyhovující označení; 5–ostatní.

Dozorová činnost SVS se zaměřuje na potraviny živočišného původu. Nejproblémovější komoditou se zjištěnou závadou na farmářských trzích jsou masné výrobky, z nich nejčastěji drůbeží maso, následované mléčnými výrobky, kdy je nejvíce problémové nedostatečný chladírenský řetězec. Zřídka jsou zjišťovány závady u medu a vajec, v případě vajec se jedná o nedostatečné označení.

ZÁVĚR

Za sledované období let 2017–2022 provedla MěVS celkem 372 kontrol, z čehož bylo průměrně 27 % závadových. Kontroly na farmářských trzích vykazují v porovnání s hygienickými kontrolami ve výrobě vyšší procento závad. Nejčastější závadou je nedoložení sledovatelnosti a porušení chladírenského řetězce u masných výrobků a mléčných výrobků. Z dozorové činnosti a farmářských trzích vyplývá, že by bylo vhodné zvýšit vzdělanost provozovatelů prodejních stánků i provozovatelů trhů v otázkách bezpečnosti prodáváných potravin a dodržování legislativy. Vyšší míru vzdělanosti by bylo možné dosáhnout častějšími kontrolami problémových provozovatelů, to je však vzhledem k pracovní vytíženosti veterinárních inspektorů problematické. Jako vhodnější řešení se jeví zvýšení povědomí o legislativě u provozovatelů trhů a následná aktivní spolupráce na kontrolách a vzdělávání prodejců.

LITERATURA

Necidová, L., Bursová, Š., Haruštiaková, D., Zouharová, A., Bartáková, K., Klimešová, M. (2023): Sledování celkového počtu mikroorganismů u vzorků chlazených drůbežích stehen s ohledem na porušení teploty při transportu. In: Sborník přednášek a posterů. Hygiena a technologie potravin LII. Lenfeldovy a Höklovy dny, pp 235–240.

Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 178/2002 ze dne 28. ledna 2002, kterým se stanoví obecné zásady a požadavky potravinového práva, zřizuje se Evropský úřad pro bezpečnost potravin a stanoví postupy týkající se bezpečnosti potravin. On-line [vid 20-01-2025].

Dostupné z: <http://data.europa.eu/eli/reg/2002/178/oj>

Vyhláška č. 289/2007 Sb., o veterinárních a hygienických požadavcích na živočišné produkty, které nejsou upraveny přímo použitelnými předpisy Evropských společenství ve znění vyhlášky č. 61/2009 Sb., vyhlášky č. 11/2015 Sb., vyhlášky č. 65/2019 Sb., vyhlášky č. 181/2020 Sb. a vyhlášky č. 145/2023 Sb. On-line [vid 20-01-2025]. Dostupné z: <https://www.e-sbirka.cz/sb/2007/289>

Zákon č. 110/1997 Sb., o potravinách a tabákových výrobcích a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů. On-line [vid 20-01-2025]. Dostupné z: <https://www.e-sbirka.cz/sb/1997/110>

Zákon č. 166/1999 Sb., o veterinární péči a o změně některých souvisejících zákonů (veterinární zákon) ve znění zákona č. 29/2000 Sb., zákona č. 154/2000 Sb., zákona č. 102/2001 Sb., zákona č. 76/2002 Sb., zákona č. 120/2002 Sb., zákona č. 320/2002 Sb., zákona č. 131/2003 Sb., zákona č. 316/2004 Sb., zákona č. 444/2005 Sb., zákona č. 48/2006 Sb., zákona č. 186/2006 Sb., zákona č. 124/2008 Sb., zákona č. 182/2008 Sb., zákona č. 223/2009 Sb., zákona č. 227/2009 Sb., zákona č. 281/2009 Sb., zákona č. 291/2009 Sb., zákona č. 298/2009 Sb., zákona č. 308/2011 Sb., zákona č. 18/2012 Sb., zákona č. 359/2012 Sb., zákona č. 279/2013 Sb., zákona č. 64/2014 Sb., zákona č. 139/2014 Sb., zákona č. 250/2014 Sb., zákona č. 264/2014 Sb., zákona č. 126/2016 Sb., zákona č. 243/2016 Sb., zákona č. 183/2017 Sb., zákona č. 225/2017 Sb., zákona č. 302/2017 Sb., zákona č. 368/2019 Sb., zákona č. 238/2020 Sb., zákona č. 543/2020 Sb., zákona č. 36/2021 Sb., zákona č. 261/2021 Sb., zákona č. 284/2021 Sb. a zákona č. 246/2022 Sb. On-line [vid 20-01-2025]. Dostupné z: <https://www.e-sbirka.cz/sb/1999/166>

Žídková, V. (2024): Hodnocení veterinárního dozoru na farmářských trzích v České republice v letech 2017–2022. Brno, Veterinární univerzita Brno. Atestační práce. Dostupné z: <https://stagweb.vfu.cz/>. Školitel práce Ing. Kamila Novotná Kružiková, Ph.D.

Kontaktní adresa: Ing. Kamila Novotná Kružiková, Ph.D. Ústav ochrany a welfare zvířat a veřejného veterinárního lékařství, Fakulta veterinární hygieny a ekologie, Veterinární univerzita Brno, Palackého třída 1946/1, 612 42 Brno, Česká republika, e-mail: novotnak@vfu.cz